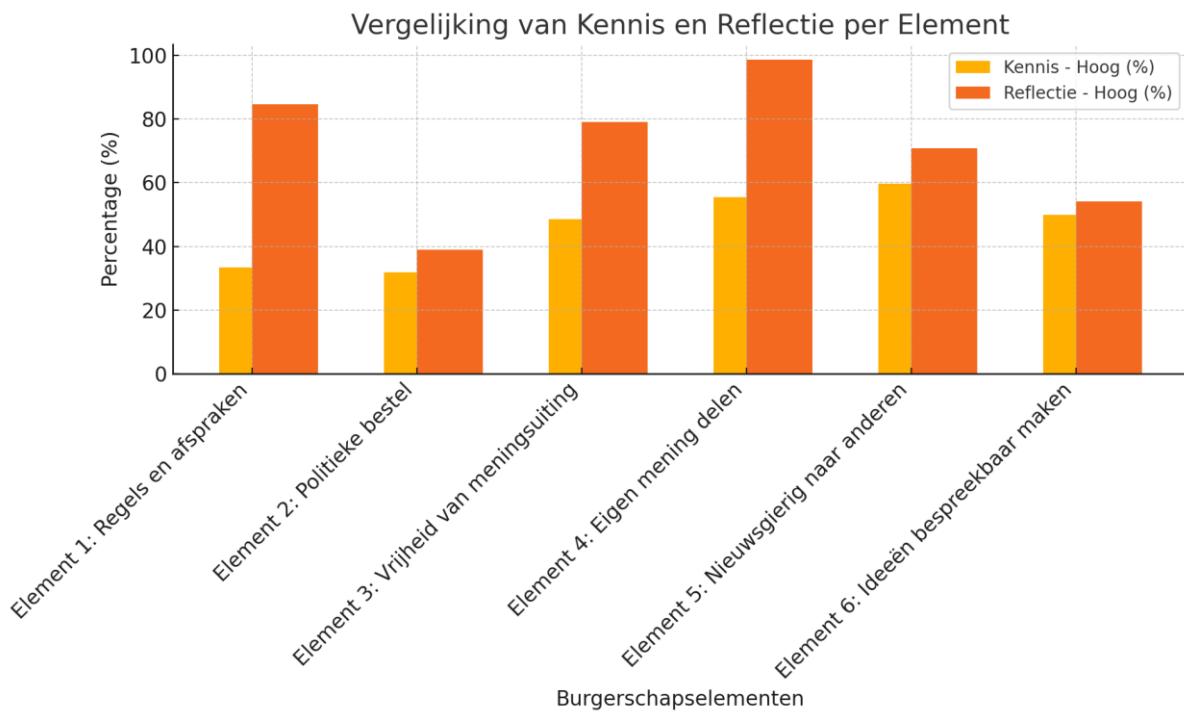

Element 1: Kennis over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa

- **Kennis:** 61,11% van de leerlingen heeft een beetje inzicht in wie bepaalt welke wetten en regels gelden in Nederland, terwijl 33,33% dit volledig begrijpt. 5,56% heeft hier geen inzicht in.
- **Reflectie:** 84,72% vindt het belangrijk dat er duidelijke regels zijn in Nederland en Europa. Slechts 1,39% vindt dit niet belangrijk.

◇ **Analyse:** Hoewel de meeste leerlingen het belang van regels erkennen, heeft een groot deel slechts een oppervlakkig begrip van hoe deze tot stand komen. Dit suggereert dat het uitleggen van wet- en regelgeving concreter en relevanter kan worden gemaakt voor leerlingen.

Element 2: Kennis over de werking van het politieke bestel in Nederland en vergelijking met andere landen

- **Kennis:** 43,06% van de leerlingen weet een beetje dat er een parlement is dat helpt bij het nemen van beslissingen. 31,94% begrijpt dit volledig, terwijl 25% hier geen kennis over heeft.
- **Reflectie:** 61,11% heeft een beetje inzicht in hoe het Nederlandse politieke systeem werkt vergeleken met andere landen, terwijl 38,89% dit volledig begrijpt.

◇ **Analyse:** Het kwart van de leerlingen dat geen kennis heeft van het parlement is een aandachtspunt. Dit kan erop wijzen dat het onderwerp politiek te abstract wordt gebracht en dat er behoefte is aan praktischer en herkenbaarder lesmateriaal.

Element 3: Kennis over democratische besluitvorming en vrijheid van meningsuiting

- **Kennis:** 48,61% begrijpt volledig wat 'vrijheid van meningsuiting' betekent, 40,28% heeft hier een beetje inzicht in, en 11,11% begrijpt dit niet.
- **Reflectie:** 79,17% vindt dat iedereen altijd zijn of haar mening moet kunnen delen, ook als anderen het er niet mee eens zijn. Slechts 2,78% vindt dit niet.

◇ **Analyse:** Hoewel de meerderheid het begrip vrijheid van meningsuiting kent, heeft 11% van de leerlingen hier geen inzicht in. Dit kan betekenen dat meer praktische voorbeelden nodig zijn om deze abstracte waarde tastbaar te maken.

Element 4: Ik kan mijn eigen mening en standpunt delen met anderen

- **Kennis (vaardigheid):** 55,56% durft altijd zijn of haar mening te delen tijdens een klassengesprek of discussie, terwijl 41,67% dit slechts een beetje durft. 2,78% durft dit helemaal niet.
- **Reflectie:** 98,61% vindt het belangrijk dat iedereen de kans krijgt om zijn of haar mening te geven.

◇ **Analyse:** De hoge score op reflectie laat zien dat leerlingen waarderen dat iedereen een stem heeft. Echter, het feit dat ruim 40% slechts een beetje durft te spreken, toont dat er een veiligere spreekcultuur nodig is waarin alle leerlingen zich vrij voelen om hun mening te uiten.

Element 5: Ik ben nieuwsgierig naar de mening en het standpunt van de ander

- **Kennis (houding):** 59,72% vindt het interessant om te horen wat anderen denken over een onderwerp, terwijl 40,28% hier slechts een beetje interesse in heeft.

- **Reflectie:** 70,83% luistert actief naar anderen, ook als hun mening anders is, terwijl 29,17% dit slechts een beetje doet.

◇ **Analyse:** De meerderheid van de leerlingen staat open voor verschillende perspectieven, maar een significant deel heeft hier slechts een gematigde interesse in. Dit laat ruimte voor verdere stimulering van nieuwsgierigheid naar andere opvattingen en dialoog in de klas.

Element 6: Ik weet hoe ik een idee voor mijn klas of school bespreekbaar kan maken zodat dit misschien uitgevoerd kan worden

- **Kennis (vaardigheid):** 50% weet hoe ze een idee kunnen delen met de klas of leerkracht, terwijl 44,44% hier slechts een beetje kennis van heeft en 5,56% dit niet weet.
- **Reflectie:** 54,17% denkt dat leerlingen kunnen helpen bij het verbeteren van de school of klas, terwijl 37,50% hier slechts een beetje van overtuigd is en 8,33% hier niet in gelooft.

◇ **Analyse:** De helft van de leerlingen weet goed hoe ze hun ideeën bespreekbaar kunnen maken, maar er is een grote groep die hier slechts beperkt in slaagt. Dit wijst erop dat inspraakmogelijkheden en leerlingbetrokkenheid verder kunnen worden gestimuleerd.

Conclusie

Deze resultaten tonen aan dat er een **stevige basis** is voor burgerschapsonderwijs, maar dat er ook **duidelijke verbeterpunten** zijn. Vooral **de werking van het politieke systeem, vrijheid van meningsuiting en zelfreflectie** blijven lastige onderwerpen voor veel leerlingen. Daarnaast blijkt dat terwijl de meeste leerlingen **het belang van regels en participatie begrijpen**, ze vaak niet goed weten **hoe ze zelf actief kunnen bijdragen**.

Analyse Element 1: Kennis over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa

Hoofdthema's uit de antwoorden

1. **Gelijkheid en rechtvaardigheid:**

- a. Leerlingen benadrukken vaak het belang van gelijke rechten, geen racisme, en niet discrimineren.
 - b. Veel reacties richten zich op het respecteren van verschillen en zorgen voor een veilige omgeving, bijvoorbeeld "geen racisme/discriminatie" en "iedereen moet gelijk behandeld worden".
2. **Veiligheid en regels in het verkeer:**
- a. Veel leerlingen noemen verkeersregels zoals stoppen voor een rood stoplicht en het voorkomen van botsingen.
 - b. Ook wordt het belang van veiligheid op straat genoemd, bijvoorbeeld "geen pistolen" en "niet door rood rijden".
3. **Omgaan met elkaar:**
- a. Regels rond respectvol gedrag zoals "niet slaan en schoppen", "luisteren naar elkaar", en "elkaar dingen gunnen" worden als belangrijk gezien.
 - b. Specifieke aandacht voor het beschermen van kwetsbare groepen, zoals "geen kindermishandeling" en "kinderen moeten een veilig thuis hebben".
4. **Milieu en natuur:**
- a. Leerlingen zien het belang van afval opruimen en groen behouden: "geen afval op straat" en "voldoende groen voor dieren en mensen".
5. **Onderwijs en persoonlijke ontwikkeling:**
- a. Het belang van goed onderwijs wordt genoemd: "verplicht naar school", "een goed onderwijs, want iedereen moet goed kunnen leren".
 - b. Leerlingen benadrukken dat onderwijs een middel is voor een betere toekomst.
6. **Vrijheid en democratie:**
- a. Vrijheid van geloof, mening, en persoonlijke keuzes wordt meerdere keren genoemd: "je mag zijn zoals je bent" en "iedereen mag zijn eigen mening geven".

Belangrijkste inzichten

- **Sterke nadruk op sociale waarden:** Veel leerlingen geven aan het belangrijk te vinden dat iedereen gelijk wordt behandeld en vrij is van discriminatie of racisme.
- **Praktische focus:** Verkeersveiligheid en concrete regels zoals afval opruimen en belasting betalen komen veel naar voren.
- **Zorg voor anderen:** Reacties laten zien dat leerlingen begrip hebben voor het belang van het ondersteunen van elkaar, zoals tijdens oorlogen of door huisvesting voor iedereen.
- **Abstracte thema's minder zichtbaar:** Hoewel sommige leerlingen democratische en politieke waarden benoemen, blijft dit vaak oppervlakkig.

Analyse van Element 2: Kennis over de werking van het politieke bestel in Nederland en vergelijking met andere landen

Hier is een overzicht van de thema's en trends uit de opmerkingen van leerlingen:

Hoofdthema's uit de antwoorden

1. Vergelijkingen tussen democratie en dictatuur:

- a. Veel leerlingen benoemen het verschil tussen democratische systemen zoals in Nederland en dictaturen zoals in Noord-Korea.
- b. Voorbeelden: "Wij zijn een democratie, dus er zijn meerdere mensen in ons land de baas, en in sommige landen heb je een dictatuur", "In Noord-Korea beslist Kim Jong-un alles".

2. Stemrecht en burgerparticipatie:

- a. Het recht om te stemmen wordt door veel leerlingen als belangrijk herkend.
- b. Voorbeelden: "In Nederland mag het volk stemmen, in andere landen niet", "In Nederland stemmen we op een partij, in Zwitserland stemmen ze via een referendum".

3. Langzame en snelle besluitvorming:

- a. Leerlingen merken op dat besluitvorming in Nederland vaak lang duurt, in tegenstelling tot andere landen zoals Frankrijk of Rusland.
- b. Voorbeelden: "In Frankrijk nemen ze sneller beslissingen dan in Nederland", "In Nederland wordt er goed over nagedacht, in Syrië zijn regels minder duidelijk".

4. Cultuurverschillen in regels:

- a. Verschillende landen hanteren andere regels, zoals vuurwerk afsteken, hoofddoeken dragen, en toegang tot sociale media.
- b. Voorbeelden: "In Nederland mag je vuurwerk afsteken, in Zuid-Afrika niet", "In sommige landen moet je een hoofddoek dragen, in Nederland niet".

5. Onrechtvaardigheid in andere systemen:

- a. Sommige leerlingen wijzen op oneerlijke verkiezingen en corruptie in andere landen.
- b. Voorbeelden: "In Rusland schakelt de minister zijn tegenstanders uit", "In sommige landen zijn verkiezingen niet eerlijk".

6. Gebrek aan voorbeelden of kennis:

- a. Een groot aantal leerlingen gaf aan geen voorbeeld te kunnen bedenken of niet te weten hoe andere landen worden bestuurd.
- b. Voorbeelden: "Ik weet het niet", "Nee, geen idee".

Belangrijkste inzichten

- **Bewustzijn van politieke systemen:** Leerlingen hebben over het algemeen een basaal begrip van democratie en dictatuur, maar missen vaak diepgang.
- **Beperkte kennis over internationale systemen:** Er is veel verwarring over hoe andere landen beslissingen nemen en welke rol burgers daarin spelen.
- **Relevantie en concrete voorbeelden:** Voor leerlingen lijkt het makkelijker om te begrijpen hoe politiek werkt via tastbare, herkenbare onderwerpen zoals vuurwerk en sociale media.

Aanbevelingen

- **Meer aandacht voor internationale vergelijkingen:** Gebruik concrete voorbeelden uit andere landen om politieke systemen te bespreken.
- **Begrip van besluitvorming in eigen land:** Leg uit hoe de Tweede Kamer werkt en wat dit betekent voor burgers.
- **Praktische toepassingen:** Laat leerlingen onderzoeken hoe een democratie beslissingen neemt die hen direct raken, zoals onderwijs of verkeersveiligheid.

Analyse van Element 3: Kennis over democratische besluitvorming en vrijheid van meningsuiting

Hier is de analyse gebaseerd op de antwoorden van leerlingen op de vraag: *Kun je een verschil noemen tussen hoe beslissingen worden genomen in Nederland en in een ander land dat je kent?*

Hoofdthema's uit de antwoorden

1. Persoonlijke en alledaagse situaties:

- a. Veel leerlingen benoemen voorbeelden uit hun dagelijkse leven, zoals spelletjes, discussies met familie, of beslissingen over eten.

- b. Voorbeelden: "Toen mijn ouders wouden kijken waar we naartoe gaan op vakantie", "Mijn vrienden zaten te argumenteren welk spel we gingen spelen".
2. **Besluitvorming in de politiek:**
 - a. Sommige leerlingen herkennen hoe beslissingen in de Tweede Kamer worden genomen en benoemen dit als een voorbeeld van democratische besluitvorming.
 - b. Voorbeelden: "In de Tweede Kamer", "Bij het Jeugdjournaal zag ik dat de politiek aan het discussiëren was".
3. **Samenwerking en compromis:**
 - a. Leerlingen geven vaak aan dat het vinden van een oplossing samen met anderen belangrijk is, waarbij compromissen een centrale rol spelen.
 - b. Voorbeelden: "Eerst tikkertje spelen, daarna verstoppertje", "Als je met een groepje kinderen gaat spelen dan moet je besluiten wat je gaat doen".
4. **Abstracte thema's zoals vrijheid en klimaat:**
 - a. Een paar leerlingen noemen grotere thema's zoals klimaatbesluiten en discussies over leiderschap.
 - b. Voorbeelden: "In een klimaatop werden beslissingen genomen door belangrijke mensen uit de hele wereld", "Als er een nieuwe president nodig is".
5. **Gebrek aan kennis of voorbeelden:**
 - a. Veel leerlingen konden geen specifiek voorbeeld noemen of gaven aan het niet te weten.
 - b. Voorbeelden: "Ik weet het niet", "Nee, ik heb dat nooit gezien".

Belangrijkste inzichten

- **Herkenning van democratische principes in het dagelijks leven:** Veel leerlingen kunnen verbanden leggen tussen hun eigen ervaringen en het concept van besluitvorming.
- **Beperkt begrip van internationale verschillen:** Slechts een klein deel van de leerlingen maakt onderscheid tussen hoe beslissingen in Nederland en in andere landen worden genomen.
- **Focus op samenwerking:** Het vermogen om samen te werken en compromissen te sluiten, wordt vaak herkend, maar meestal op een persoonlijk of lokaal niveau.

Aanbevelingen

1. **Concrete voorbeelden introduceren:**

- a. Gebruik tastbare en actuele onderwerpen, zoals verkiezingen of milieubeleid, om abstracte concepten meer begrijpelijk te maken.
- 2. **Vergelijkingen tussen landen verduidelijken:**
 - a. Leg het verschil uit tussen democratische besluitvorming in Nederland en systemen in andere landen, zoals dictaturen of directe democratieën.
- 3. **Samenwerking benadrukken:**
 - a. Creëer opdrachten waarin leerlingen leren compromissen sluiten en gezamenlijk besluiten nemen, bijvoorbeeld door rollenspellen of debatten.

Analyse van Element 4: Ik kan mijn eigen mening en standpunt delen met anderen

Op basis van de antwoorden van leerlingen is de volgende analyse opgesteld:

Hoofdthema's uit de antwoorden

- 1. **Situaties van persoonlijke interactie:**
 - a. Veel leerlingen delen hun mening in alledaagse situaties, zoals spelletjes spelen, vakantieplannen maken of ruzies oplossen.
 - b. Voorbeelden: "Toen ik zei welk spel ik wilde spelen, deden we dat spel", "Mijn ouders wilden naar Slowakije, maar ik stelde Costa Rica voor en daar gingen we uiteindelijk naartoe".
- 2. **Conflicten en compromissen:**
 - a. Er is een duidelijk patroon van meningen die tot conflicten leiden, maar vaak wordt er uiteindelijk een compromis gevonden.
 - b. Voorbeelden: "Ik en mijn beste vriend hadden ruzie over buiten spelen of gamen, en uiteindelijk gingen we gamen", "Toen ik ruzie had, zeiden we onze meningen en vonden we een compromis".
- 3. **Groepsbeslissingen:**
 - a. Leerlingen noemen situaties waarin ze met een groep een beslissing moesten nemen, bijvoorbeeld tijdens lessen, gym, of klasdiscussies.
 - b. Voorbeelden: "Tijdens gym koos ik voor pionnenspel, anderen voor vrij spelen, maar uiteindelijk vonden ze pionnenspel leuk", "Bij een boekgesprek in de klas wilde ik iets presenteren, en dat mocht ik doen".
- 4. **Impact van meningsdeling:**

- a. Sommige leerlingen ervaren positieve gevolgen van het delen van hun mening, zoals begrip of consensus. Andere leerlingen voelen zich afgewezen of geconfronteerd.
 - b. Voorbeelden: "Toen ik mijn mening deelde, ging de hele klas erover discussiëren", "Ik zei dat iemand slechte kleren droeg en hij werd boos".
5. **Beperkingen in meningsdeling:**
- a. Er is een aanzienlijke groep leerlingen die aangeeft hun mening niet vaak te delen, of die geen voorbeelden kan bedenken.
 - b. Voorbeelden: "Ik deel mijn meningen niet vaak", "Ik weet geen voorbeeld".

Belangrijkste inzichten

- **Sterk vermogen tot zelfexpressie:** Veel leerlingen kunnen hun mening duidelijk verwoorden in dagelijkse situaties.
- **Behoefte aan sociale vaardigheden:** Leerlingen hebben baat bij begeleiding in het respectvol delen van meningen, vooral wanneer conflicten ontstaan.
- **Diversiteit in ervaringen:** De impact van het delen van een mening varieert sterk, van positieve uitkomsten tot negatieve reacties van anderen.

Aanbevelingen

1. **Rolspellen en groepsopdrachten:**
 - a. Creëer situaties waarin leerlingen kunnen oefenen met het uiten van meningen en leren omgaan met verschillende reacties.
2. **Empathie en respect stimuleren:**
 - a. Bespreek hoe leerlingen respectvol om kunnen gaan met meningen van anderen, zelfs wanneer deze verschillen.
3. **Reflectie op meningsdeling:**
 - a. Moedig leerlingen aan om na te denken over de gevolgen van het delen van hun mening en hoe ze een positieve bijdrage kunnen leveren aan groepsgesprekken.

Analyse van Element 5: Ik ben nieuwsgierig naar de mening en het standpunt van de ander

Op basis van de antwoorden van leerlingen is de volgende analyse opgesteld:

Hoofdthema's uit de antwoorden

1. **Leren door persoonlijke interacties:**
 - a. Leerlingen noemen vaak momenten waarop ze iets nieuws leerden door gesprekken met vrienden, familie, of klasgenoten.
 - b. Voorbeelden: "Mijn moeder legde mij uit hoe je een som moest maken", "Mijn broer leerde mij een spelletje waar ik nu heel goed in ben".
2. **Ervaringen tijdens lessen en activiteiten op school:**
 - a. Veel leerlingen noemen situaties waarin ze tijdens lessen, groepsopdrachten, of presentaties iets nieuws leerden.
 - b. Voorbeelden: "Bij geschiedenis over slavernij", "We deden in de klas een politieke partij oprichten en ik leerde over milieuproblemen".
3. **Inzicht in verschillende perspectieven:**
 - a. Sommige leerlingen benoemen dat ze door naar anderen te luisteren anders zijn gaan kijken naar een onderwerp of situatie.
 - b. Voorbeelden: "Mijn broer had ooit een andere mening en toen ben ik anders over het onderwerp gaan kijken", "Bij een spreekbeurt leerde ik hoe vulkanen ontstaan".
4. **Praktische kennis en vaardigheden:**
 - a. Leerlingen geven aan dat ze concrete kennis of vaardigheden hebben opgedaan door naar anderen te luisteren.
 - b. Voorbeelden: "Ik dacht dat een toets dinsdag was, maar hij was maandag", "Tijdens een spreekbeurt over katten leerde ik iets nieuws".
5. **Onzekerheid of geen voorbeelden:**
 - a. Een aanzienlijk aantal leerlingen geeft aan geen voorbeeld te hebben of het zich niet te kunnen herinneren.
 - b. Voorbeelden: "Nee, ik weet niets", "Ik kan het niet bedenken".

Belangrijkste inzichten

- **Leren door interactie:** Veel leerlingen herkennen dat ze door het luisteren naar anderen nieuwe kennis en inzichten opdoen, vooral in educatieve en sociale contexten.
- **Behoeftte aan reflectie:** Sommige leerlingen hebben moeite om specifieke voorbeelden te bedenken, wat wijst op een behoefte aan ondersteuning bij reflectie op hun ervaringen.

- **Kansen voor dieper begrip:** Leerlingen benoemen concrete leermomenten, maar de reflectie op meer abstracte inzichten (zoals empathie of het waarderen van andere meningen) blijft beperkt.

Aanbevelingen

1. **Stimuleer reflectie:**
 - a. Laat leerlingen regelmatig reflecteren op wat ze hebben geleerd door naar anderen te luisteren, bijvoorbeeld via een reflectiedagboek of groepsgesprekken.
2. **Vergroot het bewustzijn van perspectieven:**
 - a. Gebruik oefeningen waarbij leerlingen actief in de schoenen van een ander moeten staan en hun perspectief moeten verdedigen.
3. **Geef ruimte voor interactie:**
 - a. Creëer meer groepsopdrachten en discussies waarin leerlingen leren van elkaars meningen en standpunten.
4. **Maak nieuwsgierigheid zichtbaar:**
 - a. Organiseer activiteiten zoals "vraag- en antwoordsessies" waarin leerlingen vragen mogen stellen over onderwerpen waar ze nieuwsgierig naar zijn.

Analyse van Element 6: Ik weet hoe ik een idee voor mijn klas of school bespreekbaar kan maken zodat dit misschien uitgevoerd kan worden

Op basis van de antwoorden van leerlingen is de volgende analyse opgesteld:

Hoofdthema's uit de antwoorden

1. **Praktische ideeën voor verbetering:**
 - a. Veel leerlingen hebben concrete ideeën die variëren van langere speeltijd, creatievere lessen, tot betere faciliteiten zoals een grotere pannakooi of meer basketbalvelden.
 - b. Voorbeelden: "Meer creatieve dingen doen", "Een grotere pannakooi krijgen", "Langere tijd om te eten".
2. **Communicatie met autoriteiten:**
 - a. Leerlingen geven vaak aan dat ze hun ideeën bespreken met een meester, juf, directrice of via de leerlingenraad.
 - b. Voorbeelden: "Ik zou het zeggen tegen de leerlingenraad", "Met de directeur praten", "Het aan de meester vragen".

3. **Groepsdiscussies en stemming:**

- a. Sommige leerlingen benoemen dat ze hun ideeën in de klas willen bespreken en een stemming of discussie willen organiseren om consensus te bereiken.
- b. Voorbeelden: "Met de klas bespreken en stemmen", "Eerst mijn mening geven en dan iedereen vragen wat zij ervan vinden".

4. **Sociale vaardigheden en presentatie:**

- a. Er is een focus op hoe ideeën worden gepresenteerd, bijvoorbeeld door beleefd te zijn, posters te maken, of duidelijk en zelfverzekerd te spreken.
- b. Voorbeelden: "Door iets op een aardige manier te zeggen", "Stevig staan en mijn idee met een duidelijke stem zeggen".

5. **Onzekerheid of afwezigheid van ideeën:**

- a. Veel leerlingen gaven aan geen idee te hebben wat ze zouden willen veranderen of hoe ze dit bespreekbaar zouden maken.
- b. Voorbeelden: "Nee, ik weet het niet", "Ik heb geen idee".

Belangrijkste inzichten

- **Actieve betrokkenheid bij verbeteringen:** Een groot deel van de leerlingen heeft ideeën voor verbeteringen op school en begrijpt hoe ze deze bespreekbaar kunnen maken.
- **Behoefte aan ondersteuning in presentatievaardigheden:** Sommige leerlingen hebben moeite met het presenteren van hun ideeën en kunnen baat hebben bij training in communicatie en overtuiging.
- **Gebrek aan inspiratie bij een deel van de leerlingen:** Een aanzienlijke groep heeft geen ideeën of weet niet hoe ze deze bespreekbaar kunnen maken.

Aanbevelingen

1. **Workshops voor communicatie en presentatie:**

- a. Leer leerlingen hoe ze hun ideeën op een zelfverzekerde en overtuigende manier kunnen presenteren.

2. **Classroom Idea Challenges:**

- a. Organiseer een format waarin leerlingen hun ideeën kunnen pitchen en laten beoordelen door hun klasgenoten of docenten.

3. **Inpraak via de leerlingenraad stimuleren:**

- a. Geef de leerlingenraad een duidelijke rol als aanspreekpunt voor ideeën, zodat leerlingen weten waar ze terecht kunnen.

4. **Inspiratie en brainstormsessies:**

- a. Organiseer klasdiscussies of brainstormsessies om leerlingen te helpen nadenken over mogelijke verbeteringen en deze gezamenlijk te ontwikkelen.